

star ostanek njegovega bednega življenja iz mladih let. Zato je moral zapustiti Rusijo in se podati na Sorrento, kjer pa ni ostal brez zvez z domovino, z vsemi svojimi tovariši, z novimi, mladimi pisatelji, ki jih je poučeval, vodil in vzgajal za ustvarjalce nove literature — socialističnega realizma. Vsak dan je sprejemal množico pisem, v katerih so ga prosili pomoči in nasvetov za nove načrte, za nove misli. V zabojih so prihajali rokopisi pisateljev-začetnikov, da bi jim povedal njih napake in pokazal smeri za bodoče ustvarjanje, iz katerih je spoznaval nove težave. Z vso silo se je še bolj poglobil v resničnost preoblikovanega življenja in skrbel za izobrazbo, procvit in vzgojo najmlajšega rodu, samo zato, da se v novi družbi ne bi več pojavljali Ptadze, Gordjejevi, »bivši ljudje«, bosjaki, skrajni sebič-neži in nasilneži, malomeščani in »otroci solnca«. Poleg vsega tega pa je še pisal in ustvarjal nova dela, novele, črtice, Artamonove, Klima Samgina, in je bil skupno z največjimi ljudmi poslednje so-dobnosti glavni urednik zbirke »Zgodovina meščanskih vojn«. Leta 1928., ko mu je bilo 60 let, je prišel domov, kjer so ga sprejeli vsi, ki so šli nekoč za tem »burevjestnikom«, poleg tega pa še povsem nov, mlad rod. V domovini se je zopet vrgel na delo za ustvaritev nove kulture in vršil svojo dolžnost, ki so mu jo nekoč naložili bo-sjaki in »bivši ljudje«, namreč dolžnost, da demantira njihovo ne-kdanjo eksistenco. Končno pa, ko se je na smrtni postelji oziral nazaj na vse svoje težko in delavno življenje, je bil našel potrdilo za svojo vero, za vero, »da je svetinja nad svetinjami — človek«.

In ko je ta človek gledal na pionirje, tedaj je bilo jasno vsakomur, ki ga je videl, da »...solze Gorkega in drugih ne izvirajo od starosti«.

E. K.

POGLAVJE O NAŠEM KONCERTNEM ŽIVLJENJU

Ljubljansko koncertno življenje nima nikake ustaljenosti. Od-visno je od slučaja, če stavi kdo izmed tujih umetnikov tako nizke denarne zahteve, da jih zmore naša koncertna poslovalnica, le redki pa so domači umetniki in domača združenja, ki jih za gotovo čujemo na koncertnem odru. To koncertno življenje nima nikakega jedra, ki bi ga morali tvoriti stalni koncerti z domačimi močmi. Edina prav rahlo nakazana sistematika se javlja v intimnih koncertih, orga-niziranih od Glasbene Matice. Vendar se še ne da govoriti o koncer-tih, katere bi mogli kmalu pretvoriti v abonement — koncerte z določenim programom. Morda se bodo šele čez nekaj let iz teh večerov razvili stalni koncerti kot osnova in jedro, na katero bomo z gotovostjo računali in na katero se bodo nizali še drugi koncerti, naklonjeni od srečnih naključij. Toda čez nekaj let bo to že precej pozno. Glasbeni naraščaj, da umetnosti željnega občinstva sploh ne omenjam, nujno potrebuje avtentične interpretacije, ki jo čuje samo s koncertnega odra. Ni dvoma, da mora iniciativa za stalne koncerte

izvirati od izvajalcev in ne od prirediteljev. Kajti koncertna poslovalnica je docela odvisna od delovnega programa, ki ga ji nudijo in stavijo na razpolago reproduktivni umetniki. Prireditelji morajo samo s primerno organizacijo temu programu dati smoter in s tem smisel, izvajalcem pa zagotoviti primeren obisk in ustrezajočo nagrado, kar je poslovalnica doslej itak vselej storila.¹

Organizacija »Ljubljanska Filharmonija«, na katero smo ob njenem nastanku stavili mnogo upanja, ni pokazala letos posebnih uspehov. Kakor sem na tem mestu že omenil, se je vršil njen prvi letošnji koncert pod Matačičevim vodstvom in je imel velik uspeh. Že drugi obetani koncert je šel po vodi. Ne verjamem, da je bila kriva zgolj odpoved gosta-dirigenta, temveč se bojim, da manjka odboru *smisla za dosledno organizacijo*. Po svojem prvem koncertu pod Rhenéjem Batonom je dobila Ljubljanska Filharmonija velik ugled med občinstvom. Takrat je bil čas za propagando, takrat je bila prilika za podpore! Navdušenja in občudovanja odbor docela ni znal izrabiti. Zbiranje podpisov se je vršilo šele mesece kasneje, ko je vtisk prvega nastopa že obledel. Zamudo so zagovarjali odborniki prav nebogljenost s tem, da niso bile legitimacije, ki so se podpisnikom izdajale, pravočasno dotiskane. Kakor da bi ne mogli opraviti istega na poli papirja in legitimacij kasneje izdati! Tako delovanje označujeta lagodnost in oklevanje. Kljub vsemu pa je še vedno čas. Treba je samo enega, dobro uspelega koncerta, pa bo zaupanje oživel in morda bomo kljub temu doživeli, da bo neizogibna hrbtenica koncertnega življenja sestojala iz velikih orkestralnih koncertov, kakor se vsakemu resnemu reproduktivnemu narodovemu ustvarjanju spodobi. Ljubljanska Filharmonija naj ne zapira oči pred dejstvom, da ji grozi prevzeti to prevažno nalogo agilni radijski orkester, ki je pod svojim izvrstnim dirigentom Šijancem to vlogo v pretekli sezoni prav za prav res že prevzel. Kajti trije koncerti z izbranim, pretežno klasičnim sporedom in z izvrstnimi domačimi solisti (Šivic, Gallatia, Rupel) so za prvo leto udejstvovanja mladega orkestra kaj lep uspeh.

Ker nimamo več na razpolago velike koncertne dvorane, se je vršil letos veliki instrumentalno-vokalni koncert zbora ljubljanske Glasbene Matice v opernem gledališču. Slišali smo Osterčev Magnificat, Švarovega Brodnika, Mosolovovo Železolivarno in Slavenskega Religijofonijo. Dirigent je bil M. Polič, solisti Golobova in slovenski vokalni kvintet. Najbolj nas je zanimala simfonična slika sovjetskega skladatelja Mosolova. Skladba je tehnično, predvsem instrumentalno dovršeno zgrajena, vsebinsko pa ne pove dosti. Ni drugega, kakor akustična slika tovarniških шумов. Tako grobe ilustracije nikakor ne moremo smatrati za umetnost. To je skrajna točka in tudi konec zapadnjaške programske glasbe, ki je obtičala v svojih izrodkih na

¹ Da to ni vselej lahko, naj pove primer, ko je znašal čisti dohodek (pri čemer pa poslovalnica ni računala na nikak honorar) celih 500.— Din za tri izvajajoče umetnike.

vzhodu. Od tu ni dalje poti. Čim bolj skuša programska glasba slikati zgolj zunanje pojave, tem plitvejša je in tem bolj oddaljena od umetnosti. Tako je n. pr. Novákova simfonična slika »V Tatrah« prekrasna umetnina, kjer slika skladatelj čustvena razpoloženja v gorah. Čim bolj pa se skladba oddalji od teh individualnih občutij in skuša slikati objektivno realne zvoke, tem manj pravice ima do obstoja. Kajti na ta način je skladba le igra z zvoki, akustična fotografija, morda zelo premišljeno in tehnično dobro postavljena, a vsebinsko prazna. Če bi Mosolov slikal vsaj odnose delavca do dela ali pa skrivnostno življenje strojev, kakor je to storil Honneger v svojem Pacificu, bi zasledili vsaj nekaj notranje zanimivega v glasbi. V ustvarjalni moči se po tej skladbi sodeč Mosolov niti primerjati ne more s Šostakovičem.

Slavenskega Religijofonija je oratorijska suita iz 7 delov na podlagi prastarih tekstov v originalnem jeziku. Skladatelj slika pogane, budiste, žide, kristjane in mohamedance, torej pet glavnih veroizpovedi in končno še glasbo kot šesto (po skladateljevem mnenju). Oratorij se zaključi s himno delu. Očividno je Slavenski, ko je hotel doumeti posamezna verstva, ubral najrealnejšo pot za glasbenika s tem, da je študiral njih glasbene liturgije. Vendar po vtisu sodeč, ki ga zapusti to delo, se ni dokopal do tistega, kar je osnova vsakemu verstvu, namreč do odnosa človeka do Boga, ki je v vsaki religiji kaj različen. Vsako izmed omenjenih verstev ima svojo posebno filozofijo, ki ga je izoblikovala v svojem smislu. Ni težko doumeti preproste filozofije divjakov v pragozdu, ki temelji v strahu pred nepoznanimi prirodnimi silami, jako težko pa je že, dognati osnovne nauke n. pr. budizma. Mislim, da bi moral skladatelj proučiti nekoliko več verske filozofije posameznih struj, da bi se mu posrečilo zadeti ne samo zunanji ton, temveč notranjo vrednoto in bistvo, ki ga verstva predstavljajo. Čeprav verske oligarhije večinoma zlorablajo nauke, so ti nauki, dani od ustanoviteljev, sami po sebi brez dvoma idealni in zajeti iz intuicije ne v materialno korist propovednikov. S študijem teh nauk, ki dado seveda svoj pečat do neke mere tudi zunanjim obredom, bi se dalo prodreti globlje v značaj religij in ne samo ilustrativno podati barve raznih verskih obredov. Najbolj se je skladatelju posrečilo prikazati budiste (kakor jih danes poznamo) in mohamedance. Razočarali so nas njegovi kristjani. Morda je krivo njegovo bivanje med pravoslavniimi, morda pa smo Slovenci na zapadu tako močno pod vplivom rimsko-katoliške koralne glasbe, da smatramo izklesani in določeni koralni slog za najizrazitejšega predstavnika cerkvenega glasbenega udejstvovanja. Vsekakor smo pogrešali v tem delu oratorija umirjenosti in zamaknjenosti, kakor ju n. pr. izražajo skladbe Palestrinovega sloga.

Trditev, da je glasba šesta veroizpoved, je kaj problematična. To se precej jasno kaže tudi v šestem delu oratorija, ki je razrvan in preseneča s preneglimi sosledicami prav nasprotnih si izrazov. Prav tako ne zadovolji zadnji del, ki je napisan sicer v kremenitem slogu,

a nekoliko preveč preprosto. Morda bi ne škodilo v vokalnem stavku nekaj več polifonije. V splošnem sem imel vtis, da ima skladatelj dovolj ustvarjalne moči, da bi zasnovano delo izvršil do dobra, ni si pa vzel potrebne poglobitve in dovolj intenzivnega študija, da bi umetnina do kraja izčrpala zamisel in nekoliko dalje posegla v svet religij. Končno bi moral skladatelj temeljitejše premisliti zvezo med glasbo in verstvom in nakazati kako drugo sorodnost, ne pa prirediti umetnost religiji.

Izmed komornih koncertov smo slišali Praški in Dresdenski kvartet. Pri obeh svetovnih kvartetih opazujemo intenzivnost podajanja in tehnično dovršenost. Vendar se interpretacija domačih del v vsakem kvartetu prav izrazito dvigne nad podajanje tujih umetnin. Zanimivo je bilo slišati od Pražanov izvajani Mozartov kvartet (c-dur) in na drugi strani od Nemcev Dvořákov kvartet (F-dur). Kakor je bil Mozartov kvartet podan premalo lahkotno in igrivo (kolikor nam je ideal Mozartove interpretacije sploh pred očmi), tako je bil slovan-ski Dvořák premalo bujen, morda celo premalo divji. To zna pač Praški kvartet, ono Dresdenski. O avtentični interpretaciji je sploh težko govoriti. Mislim, da mora biti namen izvajalca, približati se slogu glasbe s čim obširnejšim muzikalnim in splošnim študijem dobe, v kateri se je umetnina rodila. Nesmiselna pa je trditev, kakor smo jo navajeni slišati od ljudi, ki sodijo na hitro roko: Mozart je bil slab, Dvořák zanič! Eno kakor drugo je za oni glasbeni svet, v katerem žive interpreti, edino pravilno, ker je za nje sploh edino možno.

V okviru intimnih koncertov smo čuli Brandl trio (ge. Brandl, Reichert in Rusy), ki koncertira pri nas že nekaj let zaporedoma. Članice slove kot odlične solistke in se tudi v komorni igri izredno skladajo. Tokrat nas je zanimala noviteta, Škerjančev klavirski trio (f-mol). Skladatelj hodi v tem delu povsem nova pota in gradi zvočne kombinacije iz 12-tonskega sistema. Osnovni f-mol je le oddaleč nakazan in barva skladbo s svojim nekoliko trpkim in resnim zvokom. Ta trio je doslej Škerjančevo najboljšo delo. Kljub temu, da je ubral tehnično nova pota, skladba poslušalca prepričuje in je ostal Škerjanc zvest svoji osebnosti.

Izmed solističnih koncertov omenjam koncert pianista Orlova, pri katerem se močno uveljavlja v interpretaciji apoliničen moment v nasprotju z mojstrom Koczalskim, ki interpretira izrazito dionizično in celo demonsko. Ni slučaj, da vodi Orlova usoda v življenju na zapad, proč iz elementarne Rusije v profinjeno Francijo, kjer cvete nekoliko lahkotno, a do zadnjih estetskih odtenkov pretehtano muziciranje. Ni treba posebej omeniti, da je pianist tehnično dovršen in naravnost nezmotljiv. Izmed violinistov smo čuli Rupla, ki se je tekom let razvil v mojstra velike tehnike in razborite interpretacije. Njegov Beethoven (Kreutzerjeva sonata) je danes že lahko vzor klasičnega podajanja.

Poleg domačih vokalnih koncertov smo slišali tri tuje zборе, zagrebške Madrigaliste, češki zbor Smetano in zagrebški moški zbor

Mladost-Balkan. Opazili smo značilno razliko med tujimi in našimi zbori: drugod polagajo največjo važnost na intonacijo in ritem, medtem ko dinamiko interpretirajo nekako bachovsko (z malo agogike, t. j. naraščanja in padanja na posameznih tonih ali akordih). Slovenski zbori so v dinamiki zelo odtehtani, mnogo premalo pa pazijo na intonacijo in ritem. Najnaprednejši je v tem oziru akademski pevski zbor, ki kaže zlasti v ritmičnem pogledu lep napredek. Naši zbori naj ne pozabijo, da je potrebno vse troje za dovršeno interpretacijo. V kvaliteti zborov je opaziti pri nas naklon navzdol. Na zborovskem polju se začenjamo zanemarjati. Naloga Glasbene Matice in tudi državnega konservatorija je, da se tega zavesta in pravočasno preprečita zdrk v diletantizem. Prva z organizacijo, drugi s pedagoškim delom, kar se deloma tudi že vrši.

Končno naj omenim še produkcije državnega konservatorija, ki kažejo s svojimi stilnimi sporedi lep smisel vodstva za strogo organizacijo nastopov, ki predstavljajo na zunaj glasbeni zavod.

Marijan Lipovšek

EMMET LAVERY: PRVA LEGIJA

Kaj je prav za prav hotel ameriški pisatelj E. Lavery s »Prvo legijo«? Morda je hotel približati publiki tisto življenje jezuitov, na katero niso mislili oni, ki so jih skozi stoletja obmetavali s »svetohlinci, prilizovalci, intriganti, sovražniki napredka, ponarejevalci znanosti, škodljivci človeštva i. t. d.«, morda je hotel pokazati, da se skriva pod črno jezuitsko suknjo vendar in predvsem človek, ki ima svoje slabosti in kreposti, ki dvomi, ljubi, sovraži, ki pada, upa in obupuje. Ako je hotel to, svojega namena prav gotovo ni dosegel, saj je življenje jezuitov v tem kolegiju kljub realizmu vendar nekoliko idealizirano. Morda pa je hotel — kakor bi lahko sklepali iz celotne predstave, ki smo jo videli v Debevčevi režiji na našem odru — napraviti iz jezuitskega reda nekaj objekt, na katerem naj človeka kratkomalo in čim bolj virtuozno prepriča o vsepričužnosti božji, ki se manifestira tudi še v materialističnem, ateističnem dvajsetem stoletju, in če je potreba tudi — s čudeži. Če je bil to njegov namen, je zgrešil še bolj kot v prvem primeru. Kajti s čudeži na odru, recimo s teaterskimi čudeži vcepljati vero človeku v srce in možgane je vendar nekoliko neprikladno, prav tako ganljivo kakor jalovo obenem. Uspešno morda le pri zelo, zelo preprosti gledališki publiki; kajti že pri nekoliko prodornejšem pogledu se moreš brez posebnega truda prepričati, da se pod površino dogajanja, ki vzbuja 100%ni katoliški videz, skrivajo neka prikrita dejstva, ki neusmiljeno razganjajo ves okvir te drame ter stoje v kaj čudnem nasprotju s tisto idejo, ki jo je avtor najbrž hotel položiti v delo. Kaj se je prav za prav zgodilo v jezuitskem kolegiju pri sv. Georgiju sredi nekega ameriškega vele mesta? Mlada patra Fulton in Rawleigh, ki hrepenita iz jezuitskega reda nazaj v življenje, se pod sugestijo